

Τίτλοι Σπουδών και Ειδικότητες σε σχέση με τα επίπεδα ακαδημαϊκής αναγνώρισης

*Καθηγήτρια Ελπίδα Κεραυνού-Παπαηλιού
Πρόεδρος Κυπριακού Συμβουλίου Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών*

Φεβρουάριος 2007

Περίληψη

Στο πλαίσιο της διαδικασίας αναγνώρισης τίτλων σπουδών συχνά τίθεται το ερώτημα κατά πόσον ο/η κάτοχος συγκεκριμένου τίτλου ή τίτλων σπουδών (όταν πρόκειται για συνεκτίμηση) μπορεί να θεωρηθεί ότι κατέχει κάποια ειδικότητα. Σε πολλές περιπτώσεις η απάντηση είναι προφανής, αλλά σε πλείστες άλλες περιπτώσεις η απάντηση δεν είναι καθόλου απλή, λόγω της ποικιλομορφίας ακαδημαϊκών προσόντων. Ο όρος ειδικότητα έχει σημασία διότι υποδηλώνει «εξειδίκευση». Όμως, η έννοια της εξειδίκευσης είναι σχετική και όχι απόλυτη, και σίγουρα δεν είναι ανεξάρτητη του πλαισίου αναφοράς της (context-sensitive).

Στην Ενότητα 1 του παρόντος άρθρου εξετάζονται τα ακαδημαϊκά επίπεδα, τα χαρακτηριστικά τους και οι μορφές αναγνώρισης. Στην Ενότητα 2 αναλύονται οι όροι ειδικότητα και εξειδίκευση σε σχέση με τα ακαδημαϊκά επίπεδα, ενώ στην Ενότητα 3 παρουσιάζονται οι πιο συχνές μορφές πολυθεματικών ειδικοτήτων σε πτυχιακό επίπεδο καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας θα πρέπει να αφορά μονοθεματικές ειδικότητες. Στην Ενότητα 4 επεκτείνεται η συζήτηση στην αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι συναφών ειδικοτήτων, αυτών που εμφανίζονται στους τίτλους σπουδών και διατυπώνονται οι προϋποθέσεις που θα πρέπει να διέπουν την άσκηση της διακριτικής αυτής ευχέρειας από μέρους του Κυπριακού Συμβουλίου Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών (ΚΥΣΑΤΣ). Αναφορικά με την αναγνώριση ισοτιμίας, όπου η σχετική διαδικασία κατά κύριο λόγο εξετάζει το ακαδημαϊκό επίπεδο και όχι την ειδικότητα *per se*, το θέμα της ειδικότητας σε περιπτώσεις όπου για τη χορήγηση ισοτιμίας σε επίπεδο «Πτυχίου» γίνεται συνεκτίμηση τίτλων σπουδών αναλύεται στην Ενότητα 5. Τέλος, στην Ενότητα 6 συνοψίζονται τα κύρια συμπεράσματα.

Το γενικό συμπέρασμα της ανάλυσης που παρουσιάζεται είναι ότι η πιστοποίηση κατά πόσον ένα άτομο κατέχει μία δεδομένη ειδικότητα (με την αντίστοιχη εξειδίκευση) στο θεμελιώδες ακαδημαϊκό επίπεδο που δεν είναι άλλο από αυτό του «Πτυχίου», είναι μία σημαντική διεργασία, που αυτονόητα σχετίζεται άμεσα με την επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων. Συνεπώς, δεν αρκεί μόνο η βασική μορφή αναγνώρισης, της ισοτιμίας, αλλά παράλληλα η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας είναι μια αναγκαία διεργασία. Η χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι κάποιας ειδικότητας πιστοποιεί ότι το άτομο κατέχει επαρκώς τη συγκεκριμένη ειδικότητα, ενώ παράλληλα το πρόγραμμα σπουδών του ικανοποιεί τα σχετικά ακαδημαϊκά πρότυπα για την ειδικότητα αυτή, τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο (τα ακαδημαϊκά πρότυπα σε εθνικό επίπεδο ενδεχομένως σχετίζονται άμεσα και με την επαγγελματική αναγνώριση).

1. Τα ακαδημαϊκά επίπεδα, τα χαρακτηριστικά τους και οι μορφές αναγνώρισης

Η διαδικασία της Bologna, η οποία στοχεύει στη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρώπη [1-3], πρεσβεύει τρία βασικά ακαδημαϊκά επίπεδα, ή τρεις βασικούς κύκλους σπουδών: (i) τον 1^ο κύκλο σπουδών, τα πτυχιακά προγράμματα, διάρκειας τριών ή τεσσάρων ακαδημαϊκών ετών, (ii) τον 2^ο κύκλο σπουδών, τα προγράμματα επιπέδου Master, διάρκειας ενός ή δύο ακαδημαϊκών ετών (με την παρότρυνση να είναι πέραν του ενός έτους), και (iii) τον 3^ο κύκλο, τα διδακτορικά προγράμματα, διάρκειας τριών ή τεσσάρων ακαδημαϊκών ετών. Παράλληλα έχει προσδιοριστεί η διάρκεια ενός ακαδημαϊκού έτους (36 έως 40 εβδομάδες) και ο συνολικός μέσος φόρτος εργασίας των διδασκομένων για ενός ακαδημαϊκού έτους πλήρους φοίτησης (1500 έως 1800 ώρες εργασίας). Τέλος, έχουν υιοθετηθεί οι λεγόμενοι «περιγραφείς επιπέδων» (level descriptors), γνωστοί και ως “Dublin descriptors”, για τα τρία βασικά αυτά επίπεδα, οι οποίοι χαρακτηρίζουν, ανεξάρτητα γνωστικού αντικειμένου, τις γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που αναμένεται να αποκτήσει ή να αναπτύξει ένα άτομο που κατέχει τίτλο σπουδών στο συγκεκριμένο επίπεδο (με άλλα λόγια γενικευμένα μαθησιακά αποτελέσματα). Οι περιγραφείς επιπέδων αποτελούν τώρα το λεγόμενο «Πλαίσιο Προσόντων στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης» (Qualifications Framework of the European Higher Education Area) [4], το οποίο δίνεται στο Παράρτημα.

Νοουμένου ότι οι εθνικές νομοθεσίες το επιτρέπουν, τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο της διαδικασίας της Bologna επιτρέπουν την προσφορά κύκλων σπουδών κάτω από τον 1^ο κύκλο, δηλαδή μικρότερης διάρκειας και απαιτήσεων κύκλων σπουδών (short cycles), ή ακόμη και ενδιάμεσων τίτλων, με την προϋπόθεση ότι τα συγκεκριμένα ακαδημαϊκά προσόντα έχουν τα δικά τους διακριτά χαρακτηριστικά.

Στην Κύπρο, ο Νόμος και οι Κανονισμοί που διέπουν τη λειτουργία του Κυπριακού Συμβουλίου Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών (ΚΥΣΑΤΣ) προνοούν τα ακόλουθα επίπεδα αναγνώρισης:

- Διδακτορικό (ελάχιστη κανονική διάρκεια τρία ακαδημαϊκά έτη)
- Master (ένα ή δύο ακαδημαϊκά έτη)
- Πιστοποιητικό Μεταπτυχιακής Φοίτησης - Postgraduate Diploma (ένα ακαδημαϊκό έτος)
- Πτυχίο - Bachelor (τρία ή τέσσερα ακαδημαϊκά έτη)
- Δίπλωμα Ανώτερης Εκπαίδευσης (τρία ακαδημαϊκά έτη)
- Πιστοποιητικό Διετούς Μεταλυκειακής Φοίτησης
- Πιστοποιητικό Μονοετούς Μεταλυκειακής Φοίτησης

Οι μορφές αναγνώρισης είναι οι εξής δύο: (α) η ισοτιμία, που αποτελεί τη βασική μορφή αναγνώρισης, ενσωματώνει τις πρόνοιες της Συνθήκης της Λισσαβώνας για την Αναγνώριση Τίτλων Σπουδών [5], και αφορά όλα τα πιο πάνω επίπεδα αναγνώρισης, και (β) η ισοτιμία-αντιστοιχία, που αποτελεί πιο απαιτητική μορφή αναγνώρισης, και αφορά μόνο το επίπεδο του «Πτυχίου».

Η διαδικασία της αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας, πρώτον καλύπτει τη διαδικασία αναγνώρισης ισοτιμίας, και δεύτερον συνεπάγεται τον προσδιορισμό πρότυπων προγραμμάτων σπουδών για τις διάφορες ειδικότητες (που εμπλέκονται στους πτυχιακούς τίτλους σπουδών). Η νομοθεσία ορίζει πως προσδιορίζονται τα πρότυπα προγράμματα. Για τη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας το περιεχόμενο του προγράμματος που παρακολούθησε ο/η αιτητής/αιτήτρια θα πρέπει να καλύπτει όλα τα στοιχεία κορμού του αντίστοιχου πρότυπου προγράμματος και σε σύνολο περιεχομένου η ταύτιση θα πρέπει να είναι τουλάχιστο της τάξεως του 66%.

Συνεπώς, η ειδικότητα αναφέρεται ρητά (και έχει κεντρικό ρόλο) στο πλαίσιο της διαδικασίας αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας. Σε αντίθεση, η ειδικότητα δεν αναφέρεται ρητά στο πλαίσιο της διαδικασίας αναγνώρισης ισοτιμίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι η διαδικασία αναγνώρισης ισοτιμίας, απλά αναγνωρίζει ότι ο συγκεκριμένος τίτλος σπουδών εντάσσεται στο συγκεκριμένο ακαδημαϊκό επίπεδο, χωρίς να αναγνωρίζει την ειδικότητα στην οποία αναφέρεται ο εν λόγω τίτλος. Αν αυτό ίσχυε, τότε η αναγνώριση ισοτιμίας για συγκεκριμένο τίτλο, π.χ. «Πτυχίο στην Πληροφορική» θα σήμαινε ότι αναγνωρίζεται μεν ότι ο/η κάτοχος του τίτλου έχει «Πτυχίο», αλλά δεν γίνεται τοποθέτηση (αναγνώριση) ως προς το κατά πόσον η ειδικότητα του/της κατόχου του τίτλου είναι η «Πληροφορική». Αυτό θα ήταν παράδοξο, από τη στιγμή μάλιστα που η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας αφορά μόνο το επίπεδο του «Πτυχίου». Σίγουρα δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι όλοι οι άλλοι τίτλοι σπουδών (μεταπτυχιακοί ή short cycle) είναι «κενοί» ειδικότητων. Η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας αφορά μόνο το επίπεδο του «Πτυχίου» διότι όπως εξηγείται παρακάτω, ο προσδιορισμός πρότυπων προγραμμάτων σπουδών (με άλλα λόγια ο προσδιορισμός προτύπων σε σχέση με ειδικότητες) έχει νόημα μόνο σε σχέση με το θεμελιώδες ακαδημαϊκό επίπεδο, που είναι το επίπεδο του «Πτυχίου».

Συνεπώς, σε σχέση με την αναγνώριση ισοτιμίας, έμμεσα υπονοείται ότι αναφερόμαστε στην ειδικότητα που εμφανίζεται στον τίτλο σπουδών. Γεγονός είναι ότι το περιεχόμενο του προγράμματος του/της αιτητή/αιτήτριας δεν εξετάζεται επισταμένα για τη χορήγηση ισοτιμίας. Όμως, για πτυχιακούς τίτλους, εάν εντοπισθούν σοβαρά κενά στο πρόγραμμα του/της αιτητή/αιτήτριας, τότε ούτε η ισοτιμία θα χορηγηθεί (ή θα χορηγηθεί υπό τον όρο να συμπληρωθεί το πρόγραμμα με σχετικά μαθήματα). Επομένως, η χορήγηση ισοτιμίας (χωρίς την εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας) σημαίνει ότι ο αιτητής κατέχει αναγνωρισμένο Πτυχίο στην εν λόγω ειδικότητα, αλλά το περιεχόμενο του προγράμματός του/της δεν εξετάσθηκε σε σχέση με το περιεχόμενο του πρότυπου προγράμματος για τη συγκεκριμένη ειδικότητα. Κατ' επέκταση, η απόρριψη της ισοτιμίας-αντιστοιχίας σημαίνει ότι η σύγκριση έγινε και το πρόγραμμα του/της αιτητή/αιτήτριας δεν πληροί τις βασικές προϋποθέσεις για χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας.

2. Ειδικότητες και εξειδίκευση

Η γενική γνώση αποκτάται και εμβαθύνεται σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο (δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο). Σε αντίθεση, τα μεταλυκειακά προσόντα αφορούν ειδικότητες. Συνήθως τα χαμηλότερα μεταλυκειακά επίπεδα (short cycles) έχουν επαγγελματικό προσανατολισμό στοχεύοντας στην απόκτηση γνώσης και την ανάπτυξη δεξιοτήτων σε σχέση με άμεσες ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Αναφερόμενοι στα τρία ακαδημαϊκά επίπεδα (Πτυχίο, Master, Διδακτορικό), ο βαθμός εξειδίκευσης αυξάνεται όπως αυξάνεται το ακαδημαϊκό επίπεδο. Παράλληλα αυξάνεται και ο αριθμός διαφορετικών ειδικοτήτων. Στο πτυχιακό επίπεδο έχουμε τις βασικές/θεμελιώδεις ειδικότητες¹. Οι βασικές ειδικότητες, για ένα οποιοδήποτε πανεπιστημιακό ίδρυμα το οποίο καλύπτει όλες τις επιστήμες, είναι σχετικά δεδομένες. Για πολλές από αυτές υπάρχουν και διεθνή πρότυπα, ως προς το περιεχόμενό τους, που συνδυάζουν βασικές επιστημονικές εξελίξεις στο γνωστικό αντικείμενο, και επαγγελματικές απαιτήσεις. Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται ότι η διαδικασία της Bologna προωθεί την απασχολησιμότητα (employability) των αποφοίτων προγραμμάτων πρώτου κύκλου, χωρίς την ανάγκη απόκτησης περαιτέρω προσόντων σε δεύτερο κύκλο. Συνεπώς, τα προγράμματα πρώτου και δεύτερου κύκλου θεωρούνται αυτοδύναμα και διακριτά μεταξύ τους. Ένας/μία απόφοιτος πτυχιακού προγράμματος θα πρέπει επομένως να έχει αποκτήσει τις αναγκαίες γνώσεις και δεξιότητες για να μπορεί να αξιοποιηθεί στην αγορά εργασίας χωρίς κατ' ανάγκη να χρειάζεται την περαιτέρω επέκταση των γνώσεων του/της σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Η άμεση αυτή σύνδεση των επιδιώξεων της διαδικασίας της Bologna με την αγορά εργασίας, είχε αρχικά πυροδοτήσει, και σε κάποιο βαθμό συνεχίζει ακόμη και τώρα να δημιουργεί, ένα αρνητικό κλίμα, με βάση το επιχείρημα ότι κύριος σκοπός της διαδικασίας είναι η υποβάθμιση ή ακόμη και η κατάργηση των λιγότερο «επαγγελματικών» ειδικοτήτων, κυρίως των ειδικοτήτων στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Με άλλα λόγια οι επικριτές της διαδικασίας της Bologna πιστεύουν ότι τα προγράμματα πρώτου κύκλου θα καταλήξουν να έχουν καθαρά επαγγελματικό προσανατολισμό όπου η ολοκληρωμένη μόρφωση σε βασικό επιστημονικό επίπεδο θα έρχεται σε δεύτερη μοίρα έναντι της προώθησης επαγγελματικών δεξιοτήτων. Όμως, ο προσανατολισμός και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών σε σχέση με τις ειδικότητες που καλύπτουν είναι κεντρικό

¹ Η αναφορά εδώ είναι για μονοθεματικές και όχι πολυθεματικές ειδικότητες (βλέπε Ενότητα 3).

στοιχείο της ακαδημαϊκής αυτονομίας και θα πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι στον ευρωπαϊκό χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης προωθείται παράλληλα η ενίσχυση της ακαδημαϊκής ελευθερίας και αυτονομίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων [6]. Φυσικά οι φόβοι των επικριτών της διαδικασίας της Bologna ισχύουν σε κάποιο βαθμό. Επί της ουσίας, όμως, οι κεντρικές επιδιώξεις της διαδικασίας είναι η προώθηση της αμοιβαίας αναγνώρισης των ακαδημαϊκών προσόντων, και κατ' επέκταση η προώθηση της οριζόντιας και κάθετης κινητικότητας των σπουδαστών, των επιστημόνων και γενικά όλων των επαγγελματιών εντός του ευρωπαϊκού χώρου [1].

Μπορεί να θεωρηθεί ότι οι βασικές ειδικότητες πρώτου κύκλου είναι σχετικά δεδομένες και για αρκετές από αυτές υπάρχουν και διεθνή επιστημονικά πρότυπα. Ως αποτέλεσμα υπάρχει σχετική συγκρισιμότητα και συμβατότητα σε σχέση με το περιεχόμενο διαφορετικών πτυχιακών προγραμμάτων σπουδών (από διαφορετικά ιδρύματα σε διαφορετικές χώρες) για την ίδια ειδικότητα, τουλάχιστον ως προς τα στοιχεία κορμού. Η ποικιλομορφία και κατ' επέκταση οι διαφορετικές ειδικότητες αυξάνονται κατακόρυφα όπως προχωρούμε στα μεταπτυχιακά επίπεδα. Το ίδιο και η εξειδίκευση. Εξάλλου υπάρχει απευθείας συσχέτιση ανάμεσα στην ειδικότητα και την εξειδίκευση. Όσο πιο στενή είναι η περιοχή της ειδικότητας (*narrow scope specialization*) τόσο μεγαλύτερη θεωρείται η εξειδίκευση, διότι τόσο βαθύτερη είναι η γνώση που αποκτάται και τόσο πιο διεξοδικές είναι οι δεξιότητες που αναπτύσσονται. Επιπρόσθετα, θα ήταν παράδοξο να μιλούμε για διεθνή πρότυπα ως προς το περιεχόμενο ειδικοτήτων μεταπτυχιακού επιπέδου (γενικευμένα πρότυπα μπορούν να προσδιοριστούν σε σχέση με το ακαδημαϊκό επίπεδο *per se* – εξάλλου αυτά είναι τα “*Dublin descriptors*” – αλλά όχι σε σχέση με συγκεκριμένες ειδικότητες). Για παράδειγμα, η ειδικότητα ενός συγκεκριμένου διδακτορικού, δεν είναι άλλη από τον τίτλο της διατριβής που εκπονήθηκε (το ακαδημαϊκό Τμήμα ή ο τομέας στο πλαίσιο του οποίου εκπονήθηκε το διδακτορικό απλά υποδηλώνουν το ευρύτερο γνωστικό αντικείμενο και όχι την ειδικότητα του συγκεκριμένου διδακτορικού). Σίγουρα θα ήταν σχήμα οξύμωρο να πούμε ότι υπάρχουν πρότυπα για τις ειδικότητες διδακτορικών τίτλων σπουδών. Ένα άτομο αποκτά το διδακτορικό τίτλο ακριβώς επειδή μέσω της έρευνάς του απαντά σε αναπάντητα επιστημονικά ερωτήματα, επεκτείνοντας έτσι τα όρια της γνώσης και δημιουργώντας κατά κάποιο τρόπο μία νέα ειδικότητα μεγάλης εξειδίκευσης.

Συνεπώς, οι όροι ειδικότητα και εξειδίκευση έχουν καθαρές ερμηνείες σε σχέση με τα ακαδημαϊκά διδακτορικά προγράμματα.² Παρόλο που υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα διδακτορικά προγράμματα διαφορετικών ιδρυμάτων και χωρών, η εκπόνηση πρωτότυπης έρευνας με σημαντικά επιστημονικά ευρήματα παραμένει το κοινό και ταυτόχρονα το καθοριστικό τους στοιχείο. Συνήθως γίνεται διαχωρισμός ανάμεσα σε δομημένα και μη-δομημένα διδακτορικά, όπου η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει και άλλα στοιχεία πέραν της καθαρής έρευνας (π.χ. μαθήματα, περιεκτικές εξετάσεις, κλπ), και γενικά διέπεται από ένα πιο δομημένο τρόπο εκπόνησης και παρακολούθησης του όλου διδακτορικού προγράμματος. Ένα άλλο συναφές ερώτημα είναι κατά πόσον ένα διδακτορικό καλύπτει την απόκτηση «μεταφερόμενων δεξιοτήτων» (transferable skills). Όμως, όλα αυτά τα σημεία διαφοράς είναι ανεξάρτητα της ειδικότητας και εξειδίκευσης σε διδακτορικό επίπεδο, αφού αυτές σχετίζονται αποκλειστικά με το στοιχείο της έρευνας του διδακτορικού.

Η ερμηνεία των όρων ειδικότητα και εξειδίκευση δεν είναι τόσο ξεκάθαρη σε σχέση με μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών επιπέδου Master. Στον ευρωπαϊκό χώρο η μεγαλύτερη ποικιλομορφία εμφανίζεται σε σχέση με τα προγράμματα αυτού του επιπέδου [7]. Η ποικιλία προσανατολισμών και προσεγγίσεων είναι τέτοια, που και πάλι είναι παράδοξο να αναφερόμαστε σε πρότυπες ειδικότητες επιπέδου Master. Τα “Dublin descriptors” για το επίπεδο αυτό, απλά στοχεύουν στη διάκριση του (μεσαίου) επιπέδου (ανεξάρτητα οποιασδήποτε ειδικότητας) από το χαμηλότερο και το υψηλότερο επίπεδο, με τρόπο ώστε να καλύπτεται ικανοποιητικά η υφιστάμενη ποικιλομορφία. Συνεπώς, σε προγράμματα σπουδών αυτού του επιπέδου παρουσιάζονται οι εξής διαστάσεις:

- (α) καθαρά επαγγελματικός ή καθαρά ακαδημαϊκός προσανατολισμός,
- (β) κάλυψη ενός γνωστικού αντικειμένου σε όλο του το εύρος (με άλλα λόγια συγκρίσιμο εύρος με αυτό πτυχιικών προγραμμάτων) ή κάλυψη μόνο μίας υποπεριοχής του γνωστικού αντικειμένου,
- (γ) το πρόγραμμα θεωρείται ανεξάρτητο, ή θεωρείται η άμεση συνέχεια, αντίστοιχου προπτυχιακού προγράμματος,

² Διευκρινίζεται ότι τα επαγγελματικά διδακτορικά προγράμματα, τα οποία μπορεί να σχετίζονται άμεσα με το χώρο εργασίας (work-based doctoral programmes), έχουν διαφορετικές απαιτήσεις από αυτές των ακαδημαϊκών διδακτορικών. Συνεπώς η ανάλυση που παρουσιάζεται δεν ισχύει κατ' ανάγκη για τα επαγγελματικά διδακτορικά.

- (δ) το πρόγραμμα στοχεύει αποκλειστικά στην προετοιμασία για διδακτορικό πρόγραμμα,
- (ε) η πρόσβαση σε διδακτορικό είναι αποκλειστικά μέσω προγραμμάτων αυτού του επιπέδου,
- (στ) η εκπόνηση διατριβής είναι υποχρεωτική ή προαιρετική (ή δεν υπάρχει καθόλου η επιλογή διατριβής),
- (ζ) το πρόγραμμα απευθύνεται αποκλειστικά σε άτομα με πτυχιακές ειδικότητες από άλλα πεδία,
- (η) το πρόγραμμα στοχεύει αποκλειστικά στην επικαιροποίηση γνώσης δεδομένων επαγγελματιών, κλπ.

Σε μία τόσο ποικιλόμορφη κατάσταση, είναι δύσκολο να υπάρξει μεγάλη συγκρισιμότητα και συμβατότητα περιεχομένου για την ίδια ειδικότητα, κάτω από διαφορετικά θεσμικά πλαίσια σκοπών και στόχων. Το ίδιο επομένως ισχύει και για την εξειδίκευση που συνδέεται με τα προγράμματα αυτά. Για κάποια προγράμματα επιπέδου Master, η ειδικότητα και η αντίστοιχη εξειδίκευση είναι συγκρίσιμες με αυτές σχετικών πτυχιικών προγραμμάτων. Συνήθως, όμως, μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Master συνδέονται με πολύ μεγαλύτερη εξειδίκευση σε σχέση με πτυχιικά προγράμματα, ακόμη και αν αναφέρονται στην ίδια ειδικότητα. Για προγράμματα, στα οποία υπάρχει εκτενής διατριβή ως υποχρεωτικό στοιχείο το ερώτημα που συνήθως τίθεται είναι κατ' έπσον το θέμα της διατριβής αποτελεί ή όχι τον αποφασιστικό παράγοντα για τον προσδιορισμό της ειδικότητας και κατ' επέκταση το βαθμό εξειδίκευσης. Το ερώτημα αυτό προκύπτει κυρίως για περιπτώσεις προγραμμάτων με ευρύ γνωστικό αντικείμενο (π.χ. Φυσική, Μαθηματικά, Πληροφορική), το οποίο ταυτίζεται με πτυχιικά προγράμματα/ειδικότητες.

Η ποικιλόμορφη κατάσταση σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου Master, μπορεί εύκολα να ερμηνευθεί αν αναλυθεί η κατάσταση που υπήρχε πριν την εξέλιξη της διαδικασίας της Bologna. Στα παλαιότερα συστήματα ανώτερης εκπαίδευσης πολλών ευρωπαϊκών χωρών, είτε

(α) δεν υπήρχε το Πτυχίο ως ξεχωριστός ανεξάρτητος τίτλος, με τη δυνατότητα πρόσβασης στα επαγγέλματα ή/και σε περαιτέρω μόρφωση (σε αυτές τις περιπτώσεις, που αποτελούσαν και την πλειονότητα, υπήρχε ένας συνδυασμένος κύκλος Πτυχίο-Master, διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών αλλά συνήθως πέντε ετών, όπου ο

πρώτος καταληκτικός τίτλος για όλους/όλες τους/τις αποφοίτους πανεπιστημίου θεωρείτο ότι ήταν δευτέρου επιπέδου – η λογική αυτών των συνδυασμένων προγραμμάτων ήταν ότι μόνο έτσι μπορούσαν να δημιουργηθούν ολοκληρωμένοι επιστήμονες και παράλληλα επαγγελματίες), είτε

(β) δεν υπήρχε το Master ως ξεχωριστός τίτλος, αλλά υπήρχε συνδυασμένος κύκλος Master-Διδακτορικό (σε αυτή την περίπτωση το Master είχε καθαρά ακαδημαϊκό και ελπίστικο χαρακτήρα όπου αποκλειστικός σκοπός του ήταν να προετοιμάσει και ταυτόχρονα να φιλτράρει τους/τις πιο ικανούς/ικανές για εκπαίδευση στην έρευνα).

Φυσικά, ήταν ακριβώς αυτή η κατάσταση των παλαιότερων συστημάτων ανώτερης εκπαίδευσης που οδήγησε στην ανάγκη για μεγαλύτερη ομοιομορφία σε δομικό επίπεδο και ταυτόχρονα μεγαλύτερη συγκρισιμότητα και συμβατότητα με κοινά πρότυπα κυρίως ως προς την ποιότητα [8], έτσι ώστε να διευκολύνεται η κατανόηση των ακαδημαϊκών προσόντων και συνεπώς να προάγεται η αμοιβαία αναγνώρισή τους. Οι παλαιότεροι τίτλοι εξακολουθούν φυσικά να υπάρχουν και θα υπάρχουν για αριθμό ετών ακόμη, και η αναγνώριση ορισμένων από αυτούς, κυρίως των συνδυασμένων τίτλων, έχει δυσκολίες. Ο προσδιορισμός του Πλαισίου Προσόντων στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης, σίγουρα διευκολύνει τη διαδικασία αναγνώρισης των παλαιότερων τίτλων.

Τέλος, η ειδικότητα σε ένα τίτλο σπουδών πλαισιώνεται από το Τμήμα ή/και τον τομέα εντός του Τμήματος που έχει απονεμίσει το συγκεκριμένο τίτλο σπουδών και τη Σχολή στην οποία ανήκει το Τμήμα. Συνεπώς, η αλυσίδα Σχολή-Τμήμα-τομέας που κατατάσσει και αποτελεί το δείκτη αναφοράς της ειδικότητας σε ένα ιδεατό-καθολικό πλέγμα ειδικοτήτων έχει σημασία για την ακριβή ερμηνεία της ειδικότητας. Σε ένα συγκεκριμένο ίδρυμα, οι δείκτες αναφοράς των ειδικοτήτων συνήθως αποτελούν μία ταξινομία με το ίδρυμα ή τη Σύγκλητό του να αποτελεί τον αρχικό κόμβο, ο οποίος διακλαδώνεται στις διάφορες Σχολές, οι οποίες διακλαδώνονται στα Τμήματά τους, και τέλος στις ειδικότητες. Η ταξινομία μπορεί να είναι αυστηρή όπου κάθε ειδικότητα έχει ένα και μοναδικό δείκτη αναφοράς, δηλαδή εντάσσεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα ενός Τμήματος, ή μπορεί να είναι μη αυστηρή όπου μία ειδικότητα μπορεί να έχει πολλαπλούς δείκτες αναφοράς, να ανήκει δηλαδή ταυτόχρονα στην αρμοδιότητα πολλαπλών Τμημάτων, και η προσφορά της είτε

- (α) να αποτελεί συνεργασία των συγκεκριμένων Τμημάτων, όπως συμβαίνει με πολυθεματικές ή/και διεπιστημονικές ειδικότητες, είτε
- (β) απλά ειδικότητες με το ίδιο όνομα εντάσσονται ξεχωριστά και ανεξάρτητα σε διαφορετικά Τμήματα.

Ο δείκτης αναφοράς έχει ιδιαίτερη σημασία για τις πτυχιακές ειδικότητες, ως προς την ακριβή ερμηνεία μίας ειδικότητας και τη συσχέτιση ή ταύτισή της με άλλες ειδικότητες. Με άλλα λόγια ο δείκτης αναφοράς είναι αναπόσπαστο στοιχείο της υπόστασης μίας ειδικότητας (για παράδειγμα, η ερμηνεία της ειδικότητας «Πληροφοριακά Συστήματα» με δείκτη αναφοράς «Σχολή Οικονομικών και Διοίκησης – Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων», συνήθως δεν ταυτίζεται με την ερμηνεία της ειδικότητας «Πληροφοριακά Συστήματα» με δείκτη αναφοράς «Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών – Τμήμα Πληροφορικής»). Σε κάποια ιδρύματα η ειδικότητα σε όλα τα πτυχιακά διπλώματα ενός Τμήματος δεν είναι άλλη από την ονομασία του Τμήματος. Συνεπώς, οι πτυχιακές ειδικότητες ταυτίζονται με τις ονομασίες των Τμημάτων. Κατ' επέκταση, αν η ονομασία ενός Τμήματος είναι διπλή, π.χ. «Ηλεκτρολόγοι Μηχανικοί και Μηχανικοί Η/Υ» κάθε απόφοιτος του Τμήματος θα λαμβάνει τη διπλή/πολυθεματική ειδικότητα «Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Μηχανικός Η/Υ», ασχέτως αν σε κάποιες περιπτώσεις η έμφαση της παρακολούθησης του προγράμματος ήταν στο ένα σκέλος και σε άλλες περιπτώσεις στο έτερο σκέλος, και ασχέτως αν οι δύο ειδικότητες στην ουσία είναι διακριτές. Η σημασία του δείκτη αναφοράς μειώνεται δραστικά σε σχέση με τους διδακτορικούς τίτλους και τις ειδικότητές τους (με άλλα λόγια η σχέση Τμήματος/τομέα και διδακτορικού τίτλου είναι πολύ χαλαρή). Για αυτό εξάλλου, ο δείκτης αναφοράς των διδακτορικών τίτλων ενός ιδρύματος μπορεί να είναι η Σύγκλητος ή η «Μεταπτυχιακή Σχολή» (Graduate School), όπου η απονομή του τίτλου σε τελικό στάδιο γίνεται απευθείας από τη Σύγκλητο/Μεταπτυχιακή Σχολή, χωρίς να χρειάζεται η έγκριση του Τμήματος ή της Σχολής.

3. Μονοθεματικές και πολυθεματικές ειδικότητες και η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας

Η πιο κάτω ανάλυση για μονοθεματικές και πολυθεματικές ειδικότητες αφορά προπτυχιακούς τίτλους σπουδών.

Καταρχήν μία μονοθεματική ειδικότητα δεν μπορεί να διασπαστεί σε επιμέρους ανεξάρτητα τμήματα. Διεπιστημονικές ειδικότητες, παρόλο ότι εμπλέκουν διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα, εντούτοις θεωρούνται μονοθεματικές επειδή συνιστούν ενιαίες οντότητες που δεν διασπώνται σε ξεχωριστά ανεξάρτητα τμήματα (διεπιστημονικές ειδικότητες εντάσσονται στην τομή των εμπλεκόμενων γνωστικών αντικειμένων, αποτελώντας ισχυρούς και αδιάσπαστους συνδετικούς κρίκους μεταξύ των διαφορετικών αντικειμένων). Για παράδειγμα, η διεπιστημονική ειδικότητα «Υπολογιστική Φυσική» δεν μπορεί να διασπαστεί στα τμήματα «Πληροφορική» και «Φυσική». Θεωρούμε ότι για κάθε μονοθεματική ειδικότητα μπορεί να προσδιοριστεί πρότυπο πρόγραμμα σπουδών, όπως απαιτεί η εφαρμογή της διαδικασίας αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας.

Μονοθεματικές ειδικότητες μπορεί να συνδυαστούν με διάφορους τρόπους για να δημιουργηθούν πολυθεματικές ειδικότητες. Αυτονόητα, από τη στιγμή που οι πιθανοί συνδυασμοί είναι απεριόριστοι, ακόμη και για πεπερασμένο σύνολο μονοθεματικών ειδικοτήτων, ο βαθμός μεγέθους του συνόλου των πολυθεματικών ειδικοτήτων είναι κατά πολύ μεγαλύτερος αυτού για μονοθεματικές ειδικότητες. Επιπρόσθετα, μία πολυθεματική ειδικότητα μπορεί να απαρτίζεται από επιμέρους ειδικότητες που δεν σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους (βλέπε παρακάτω). Τέλος, μία συγκεκριμένη πολυθεματική ειδικότητα μπορεί να προσφέρεται από ένα και μοναδικό ίδρυμα ανά τον κόσμο. Υπό αυτές τις συνθήκες, εύλογα τίθεται το ερώτημα ως προς το πώς μπορεί να ερμηνευθεί ο όρος «πρότυπο πρόγραμμα» σε σχέση με πολυθεματικές ειδικότητες, κυρίως αν συνδυασμοί ειδικοτήτων μπορεί να γίνουν (και πολλές φορές αυτό είναι που συμβαίνει) με δυναμικό τρόπο και να αφορούν αποκλειστικά συγκεκριμένες περιπτώσεις διδασκομένων. Δεν υπάρχει δηλαδή ρητά προσδιορισμένο πρόγραμμα σπουδών για τη Χ πολυθεματική ειδικότητα. Όμως, ακόμη και στις περιπτώσεις που υπάρχει προσχεδιασμένο πρόγραμμα, το οποίο μπορεί να είναι και το μοναδικό στον κόσμο για τη Χ πολυθεματική ειδικότητα, όντως συνάδει με το πνεύμα της σημασιολογίας του θεσμού της ισοτιμίας-αντιστοιχίας, να θεωρηθεί ότι το εν λόγω πρόγραμμα, αυταπόδεικτα αποτελεί πρότυπο πρόγραμμα, οδηγώντας στην αυτόματη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας αφού το πρόγραμμα του/της αιτητή/αιτήτριας απλά ταυτίζεται με τον εαυτό του; Η ανάλυση που ακολουθεί οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρότυπα προγράμματα θα πρέπει να αφορούν αποκλειστικά μονοθεματικές ειδικότητες. Συνεπώς,

η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας θα πρέπει να αφορά μονοθεματικές³ ειδικότητες και μόνο. Ποιές είναι, επομένως, οι μορφές πολυθεματικών ειδικοτήτων σε πτυχιακούς τίτλους σπουδών; Οι πιο συχνές μορφές είναι οι ακόλουθες:

- I. A και B
- II. A με B
- III. A, δευτερεύον B
- IV. A, ειδίκευση B
- V. A, κατεύθυνση B

Η μορφή I (A και B) υποδηλώνει ότι η κάλυψη των δύο ξεχωριστών ειδικοτήτων στο πρόγραμμα σπουδών είναι ισομερής. Το πρόγραμμα σπουδών είναι προσχεδιασμένο για το συγκεκριμένο συνδυασμό γνωστικών αντικειμένων και δεν αποκλείεται τα θέματα/μαθήματα που το απαρτίζουν να εντάσσονται στην τομή των δύο αντικειμένων, με άλλα λόγια να σχετίζονται και με τα δύο αντικείμενα ή να εμπλέκουν και τα δύο αντικείμενα. Δεν παύουν όμως τα αντικείμενα να είναι διακριτά μεταξύ τους και ως εκ τούτου δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η συγκεκριμένη σύνθεσή τους αποτελεί διεπιστημονική ειδικότητα (εξάλλου διεπιστημονικές ειδικότητες συνήθως προσδιορίζονται με ενιαίες ονομασίες και όχι συνδέσμους ονομασιών). Αυτή η μορφή πολυθεματικής ειδικότητας φέρει τις Αγγλικές ορολογίες “joint honors degree” ή “double honors degree” ή “double major”, για να επισημανθεί το γεγονός ότι η κάλυψη των δύο αντικειμένων είναι ισομερής (επισημαίνεται, όμως, ότι ο όρος “joint degree” [από κοινού τίτλος σπουδών] στο νέο ευρωπαϊκό σκηνικό που διαμορφώνεται μέσω της διαδικασίας της Bologna, σημαίνει κάτι το τελείως διαφορετικό, συγκεκριμένα τους τίτλους που απονέμονται από κοινού από αριθμό ιδρυμάτων στο πλαίσιο διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών).

Μπορεί, όμως, να θεωρηθεί ότι αυτά τα προγράμματα σπουδών, συνιστούν στην κυριολεξία “joint honors” ή “double major”, από τη σκοπιά της ισοτιμίας-αντιστοιχίας, και

³ Η χρήση των προσδιοριστών «μονοθεματική» και «πολυθεματική» σε σχέση με ειδικότητες, γίνεται με στόχο τη διάκριση των ειδικοτήτων ανάμεσα σε αυτές που καλύπτουν ένα και μοναδικό θέμα, έστω διεπιστημονικό θέμα, και αυτές που καλύπτουν πέραν του ενός θέματος, τα οποία όμως θέματα δεν συνιστούν αδιάσπαστες πολυεπιστημονικές ειδικότητες. Σε μονοθεματικά προγράμματα σπουδών, ακριβώς επειδή πραγματεύονται ένα θέμα με ενιαίο τρόπο, η κάλυψη του θέματος/ειδικότητας είναι πιο ουσιαστική και σε μεγαλύτερο βάθος σε σχέση με την κάλυψη του ίδιου θέματος, αλλά ως συστατικού στοιχείου μίας πολυθεματικής ειδικότητας.

νοουμένου ότι η κανονική διάρκεια σπουδών του «διπλού» προγράμματος είναι η ίδια όπως και για τα μονοθεματικά προγράμματα; Μπορεί δηλαδή να θεωρηθεί ότι ισοτιμία-αντιστοιχία(A και B) συνεπάγεται ξεχωριστά ισοτιμία-αντιστοιχία(A) και ισοτιμία-αντιστοιχία(B), όπως θα μπορούσε να ισχύει εάν ο/η αιτητής/αιτήτρια κατείχε δύο ξεχωριστά πτυχία, ένα στην ειδικότητα A και ένα δεύτερο στην ειδικότητα B; Αυτό μπορεί θεωρητικά να ισχύσει, εάν τουλάχιστο το 33% του προγράμματος για την πολυθεματική ειδικότητα «A και B» αποτελεί κοινό στοιχείο των δύο μονοθεματικών προγραμμάτων για τις ξεχωριστές ειδικότητες «A» και «B», και το υπόλοιπο μέρος του πολυθεματικού προγράμματος (π.χ. τα υπόλοιπα δύο τρίτα) κατανέμονται ανάμεσα στις δύο ειδικότητες, έτσι ώστε η συνολική κάλυψη της κάθε ειδικότητας ξεχωριστά να ανέρχεται τουλάχιστο στο 66% του αντίστοιχου μονοθεματικού πρότυπου προγράμματος (π.χ. ένα τρίτο ανά ειδικότητα). Αυτά τα τμήματα θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν όλα τα στοιχεία κορμού των αντίστοιχων μονοθεματικών προγραμμάτων.

Επειδή, όμως, η πιο πάνω σχέση (συναγωγή) δεν ισχύει κατ' ανάγκη σε κάθε περίπτωση, ενώ το αντίθετο ισχύει,⁴ προς αποφυγή παρερμηνειών το ΚΥΣΑΤΣ έχει πρόσφατα αποφασίσει, πρώτον να διευκρινίσει το πιο πάνω, και δεύτερον από τώρα και στο εξής να μη χορηγεί (όπως γινόταν στο παρελθόν με σχεδόν αυτόματο τρόπο, νοουμένου ότι η ισοτιμία ισχύει) ισοτιμία-αντιστοιχία έναντι της μορφής I πολυθεματικών ειδικοτήτων. Όπου υποβάλλονται τέτοια αιτήματα, οι αιτητές/αιτήτριες θα καλούνται να προσδιορίσουν έναντι ποιας εκ των δύο μονοθεματικών ειδικοτήτων επιθυμούν να αντιστοιχήσουν τον τίτλο σπουδών τους. Εάν επιθυμούν και για τις δύο ειδικότητες ξεχωριστά, τότε θα θεωρούνται δύο ξεχωριστές αιτήσεις.

Παρενθετικά αναφέρεται ότι παρόλο που η μορφή I συνήθως αφορά δύο ειδικότητες, υπάρχουν περιπτώσεις όπου μπορεί να είναι και περισσότερες. Για παράδειγμα, υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα σε πανεπιστήμιο του εξωτερικού με το ακρωνύμιο SCORE που σημαίνει "Statistics, Computing, Operational Research, and Economics". Στην πραγματικότητα αυτό το πρόγραμμα αποτελεί ένα πρόγραμμα γενικής μόρφωσης στα τέσσερα αυτά αντικείμενα, και θα ήταν παράδοξο να θεωρηθεί ότι τα άτομα που το

⁴ Δηλαδή ισοτιμία-αντιστοιχία(A) και ισοτιμία-αντιστοιχία(B) συνεπάγεται ισοτιμία-αντιστοιχία(A και B), έναντι κάποιου «πρότυπου» προγράμματος για την πολυθεματική ειδικότητα, το οποίο θεωρείται ότι δεν μπορεί να περιλαμβάνει κάποιο στοιχείο που δεν αποτελεί μέρος τουλάχιστον ενός εκ των δύο πρότυπων προγραμμάτων για τις μονοθεματικές ειδικότητες. Όμως, ισοτιμία-αντιστοιχία(A και B) δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ξεχωριστά ισοτιμία-αντιστοιχία(A) και ισοτιμία-αντιστοιχία(B).

ολοκληρώνουν ύστερα μάλιστα από τριετή φοίτηση μπορούν να ικανοποιήσουν τους όρους της ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι του κάθε αντικειμένου ξεχωριστά, και ως εκ τούτου να θεωρηθεί ότι κατέχουν αυτές τις ειδικότητες σε ικανοποιητικό βάθος εξειδίκευσης για σπουδές 1^{ου} κύκλου. Φυσικά, τέτοια προγράμματα δεν διαφέρουν από πτυχιακά προγράμματα που αναφέρονται μεν σε ένα αντικείμενο, αλλά στην πραγματικότητα έχουν ξεκάθαρο προσανατολισμό προς “liberal arts” (με άλλα λόγια γενικών σπουδών ή γενικής μόρφωσης) όπου το περιεχόμενο του προγράμματος σε αυτό καθ’ αυτό το αντικείμενό του μπορεί να είναι και λιγότερο από αυτό που αναλογεί σε δευτερεύουσες ειδικότητες (βλέπε παρακάτω).

Η μορφή II πολυθεματικής ειδικότητας (A με B) υποδηλώνει ότι η ειδικότητα A είναι η κύρια ειδικότητα που συνήθως αφορά τα δύο τρίτα του προγράμματος, ενώ η ειδικότητα B είναι η δευτερεύουσα ειδικότητα, η οποία καλύπτεται στο υπόλοιπο ένα τρίτο του προγράμματος. Τα προγράμματα σπουδών αυτής της μορφής είναι επίσης προσχεδιασμένα, και συνήθως τα θέματα που πραγματεύονται κάτω από την ειδικότητα B είναι θέματα που σχετίζονται και με την ειδικότητα A. Για παράδειγμα, σε ένα πρόγραμμα με τίτλο «Πληροφορική με Μαθηματικά», τα θέματα των μαθηματικών που καλύπτονται αποτελούν θεμελιώδη/χρήσιμη γνώση για θέματα Πληροφορικής (π.χ. Διακριτά Μαθηματικά, Απειροστικός Λογισμός, Γραμμική Άλγεβρα, Πιθανότητες και Στατιστική, κλπ), τα οποία φυσικά μπορούν να διδαχθούν ανεξάρτητα της Πληροφορικής. Σε αυτή την κατηγορία πολυθεματικών προγραμμάτων, οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας σε ένα/μία απόφοιτο προγράμματος με τίτλο «A με B» έναντι της μονοθεματικής ειδικότητας «A» (με άλλα λόγια η αντιστοίχιση του περιεχομένου του πρότυπου προγράμματος που αφορά αποκλειστικά την ειδικότητα A έναντι του περιεχομένου του πολυθεματικού προγράμματος) μπορεί κάλλιστα να ισχύουν, αφού στην πραγματικότητα το πολυθεματικό πρόγραμμα εστιάζεται στην ειδικότητα A. Ακόμη και τα θέματα που αφορούν τη δευτερεύουσα ειδικότητα B, επιλέγονται με κέντρο βάρους την ειδικότητα A (η πραγμάτευση δηλαδή της B γίνεται από τη σκοπιά της A). Βάσει αυτής της σημασιολογίας οι προϋποθέσεις για χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι της μονοθεματικής ειδικότητας «B» δεν μπορούν να ισχύσουν. Συνεπώς, και πάλι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι της πολυθεματικής ειδικότητας «A με B» ενδέχεται να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα, ότι δηλαδή ο/η κάτοχος του πολυθεματικού τίτλου ικανοποιεί τις

προϋποθέσεις της ισοτιμίας-αντιστοιχίας για την κάθε ειδικότητα ξεχωριστά. Για το λόγο αυτό, σε περίπτωση αιτημάτων προς το ΚΥΣΑΤΣ για εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας σε σχέση με τίτλους της μορφής II, το ενδεχόμενο θα εξετάζεται αποκλειστικά έναντι της πρωτεύουσας ειδικότητας. Αν ο/η αιτητής/αιτήτρια επιθυμεί να εξεταστεί η ισοτιμία-αντιστοιχία σε σχέση με τη δευτερεύουσα ειδικότητα, τότε θα πρέπει να υποβάλει ξεχωριστή αίτηση. Για να έχει λογική βάση ένα τέτοιο αίτημα, ο/η αιτητής/αιτήτρια θα πρέπει να έχει παρακολουθήσει επιπρόσθετα μαθήματα στην ειδικότητα B, ή να κατέχει και κάποιο άλλο τίτλο στην ειδικότητα B και επιθυμεί τη συνεκτίμησή του.

Η μορφή III πολυθεματικής ειδικότητας (A, δευτερεύον B) έχει κάποια αναλογία με τη μορφή II, αλλά υπάρχουν και οι εξής ουσιαστικές διαφορές που την καθιστούν ξεχωριστή μορφή: (α) Η σύνδεση της δευτερεύουσας ειδικότητας B με την πρωτεύουσα ειδικότητα A γίνεται με δυναμικό τρόπο. Συνεπώς, το τι υπάρχουν προσχεδιασμένα είναι ατομικά δευτερεύοντα προγράμματα, τα οποία μπορούν να συνδυαστούν με οποιοδήποτε κανονικό πτυχιακό πρόγραμμα. Οι ειδικότητες A και B μπορεί να είναι τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους, και επομένως (β) ο/η φοιτητής/φοιτήτρια παρακολουθεί ένα κανονικό μονοθεματικό πρόγραμμα στην ειδικότητα A και επιπρόσθετα παρακολουθεί παράλληλα ένα δευτερεύον πρόγραμμα στην ειδικότητα B. Για την ολοκλήρωση και των δύο προγραμμάτων ενδέχεται να επιμηκυνθεί ο χρόνος φοίτησής του/της από τον κανονικό χρόνο για ένα πτυχιακό πρόγραμμα.

Παρόλο που η δευτερεύουσα ειδικότητα μπορεί να είναι τελείως ανεξάρτητη της πρωτεύουσας ειδικότητας, εντούτοις δεν απονέμεται δευτερεύοντας τίτλος σπουδών, ξεχωριστά και ανεξάρτητα, αλλά η απονομή γίνεται στο πλαίσιο του πρωτεύοντος τίτλου. Εξάλλου συχνά υπάρχει κάποια επικάλυψη μαθημάτων ανάμεσα στο πρωτεύον και το δευτερεύον πρόγραμμα σπουδών, για να είναι εφικτή η ταυτόχρονη ολοκλήρωση των δύο προγραμμάτων εντός της κανονικής διάρκειας ενός πτυχιακού προγράμματος (π.χ. μαθήματα ελεύθερης επιλογής για το πρωτεύον πρόγραμμα σπουδών επιλέγονται έτσι ώστε να αφορούν και το δευτερεύον πρόγραμμα). Ως προς το ζήτημα της ισοτιμίας-αντιστοιχίας, ισχύει η ίδια επιχειρηματολογία που αναφέρθηκε για τη μορφή II. Μάλιστα, για τη μορφή III ισχύει ακόμη πιο ξεκάθαρα η επιχειρηματολογία ότι η εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας θα πρέπει να αφορά αποκλειστικά την ειδικότητα A, αφού στην πραγματικότητα ο/η αιτητής/αιτήτρια παρακολούθησε ένα ολοκληρωμένο μονοθεματικό πρόγραμμα στην ειδικότητα A. Επομένως, η πιθανότητα να ικανοποιούνται οι

προϋποθέσεις της ισοτιμίας-αντιστοιχίας για τη μονοθεματική ειδικότητα A, είναι μεγαλύτερη από αυτή για ένα πρόγραμμα της μορφής II. Ως προς τη δευτερεύουσα ειδικότητα, το περιεχόμενο της οποίας συνήθως ισοδυναμεί με ενός ακαδημαϊκού έτους πλήρους φοίτησης, καταρχήν δεν υπάρχουν πρότυπα για δευτερεύοντα προγράμματα, και κατ' επέκταση η εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι της ειδικότητας B, μπορεί να γίνει μόνο σε σχέση με το πρότυπο πρωτεύον πρόγραμμα στην ειδικότητα B, και ύστερα από συγκεκριμένο ξεχωριστό αίτημα.

Τέλος αναλύονται οι μορφές IV (A, ειδίκευση B), και V (A, κατεύθυνση B), οι οποίες έχουν την ίδια σημασιολογία. Σε αυτές τις περιπτώσεις η ειδικότητα B, είτε αυτή αναφέρεται ως ειδίκευση, είτε ως κατεύθυνση, αποτελεί υποπεδίο της ειδικότητας A. Στα προγράμματα αυτά υπάρχει προσχεδιασμένος κοινός κορμός μαθημάτων και προσχεδιασμένες ειδικεύσεις/κατευθύνσεις, από τις οποίες οι φοιτητές/φοιτήτριες επιλέγουν μία. Συνεπώς, στην πραγματικότητα το πρόγραμμα σπουδών, με πεδίο A και υποπεδίο B, είναι μία ενιαία γνωστική οντότητα, αφού η B αποτελεί εμβάθυνση ενός τομέα της A. Μάλιστα υπάρχουν προγράμματα αυτής της μορφής όπου στον επίσημο τίτλο σπουδών αναφέρεται μόνο η ονομασία της ειδικότητας A. Η ονομασία της ειδίκευσης/κατεύθυνσης B, την οποία είχε επιλέξει ο/η φοιτητής/φοιτήτρια, αναφέρεται μόνο στο αναλυτικό δελτίο φοίτησης (transcript) και πάλι όχι πάντοτε, όπου επαφίεται στον αναγνώστη να το συμπεράνει μέσω του συνόλου των μαθημάτων που παρακολούθησε ο/η φοιτητής/φοιτήτρια.

Για να απαντηθεί το ερώτημα αναφορικά με τη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας σε σχέση με πολυθεματικούς τίτλους των μορφών IV ή V, διευκρινίζεται ότι παρόλο που η ειδικότητα A αποτελεί το πλαίσιο αναφοράς της ειδίκευσης/κατεύθυνσης B, εντούτοις μπορεί να υπάρχουν ξεχωριστά προγράμματα που πραγματεύονται εξ' ολοκλήρου την ειδικότητα B. Υπάρχουν φυσικά και περιπτώσεις όπου η ειδίκευση/κατεύθυνση B δεν είθισται να αποτελεί και ξεχωριστό πτυχιακό αντικείμενο εξ' ολοκλήρου. Αυτονόητα, σε όλες τις περιπτώσεις η ειδικότητα A αποτελεί πτυχιακό αντικείμενο χωρίς ρητή αναφορά σε ειδικεύσεις/κατευθύνσεις, όπως ήδη αναφέρθηκε. Για παράδειγμα, υπάρχουν οι εξής τίτλοι σπουδών: «Πληροφορική», «Πληροφορική, κατεύθυνση Τεχνολογία Λογισμικού», «Τεχνολογία Λογισμικού», «Πληροφορική, ειδίκευση Μεταγλωττιστές», «Πληροφορική, ειδίκευση Λειτουργικά Συστήματα». Όμως δεν είθισται να απονέμονται, σε πτυχιακό επίπεδο, ξεχωριστοί τίτλοι σε «Μεταγλωττιστές» ή σε «Λειτουργικά Συστήματα».

Συνεπώς, όταν υπάρχει ξεχωριστό πτυχιακό πρόγραμμα στην κατεύθυνση Β, και τότε μόνο, ο/η αιτητής/αιτήτρια μπορεί να ζητήσει, αποκλειστικά ή επιπρόσθετα, να εξετασθεί το ενδεχόμενο χορήγησης ισοτιμίας-αντιστοιχίας έναντι της ειδικότητας «Β» (σε σχέση φυσικά με το πρότυπο μονοθεματικό πτυχιακό πρόγραμμα στην ειδικότητα «Β»), υποβάλλοντας ξεχωριστή αίτηση αναγνώρισης. Διαφορετικά, η ισοτιμία-αντιστοιχία θα εξετάζεται αποκλειστικά σε σχέση με το πρότυπο μονοθεματικό πρόγραμμα στην ειδικότητα «Α».

Με βάση τα πιο πάνω, η γενική απόφαση πολιτικής του ΚΥΣΑΤΣ είναι ότι η ισοτιμία-αντιστοιχία αφορά μονοθεματικές ειδικότητες. Πολυθεματικοί τίτλοι διασπώνται σε επιμέρους ειδικότητες και η εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας μπορεί να γίνει ξεχωριστά για κάθε επιμέρους ειδικότητα, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει πρότυπο πτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στη συγκεκριμένη μονοθεματική ειδικότητα. Επομένως, ένας πολυθεματικός τίτλος μπορεί να οδηγήσει σε διπλή χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας για τις ξεχωριστές ειδικότητες, αλλά όχι κατ' ανάγκη. Η χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας μπορεί να είναι υπό τον όρο ότι ο/η αιτητής/αιτήτρια θα συμπληρώσει το πρόγραμμα σπουδών του/της με δεδομένα μαθήματα. Αν ο απαιτούμενος αριθμός συμπληρωματικών μαθημάτων είναι μεγαλύτερος του δέκα, τότε η αίτηση για χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας θα απορρίπτεται (δέκα μαθήματα συνήθως ισοδυναμούν με ενός ακαδημαϊκού έτους πλήρους φοίτησης – ο περιορισμός των δέκα μαθημάτων θα εφαρμόζεται πλέον σε όλες τις περιπτώσεις για αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας).

Στον Πίνακα που ακολουθεί συνοψίζεται η πιο πάνω ανάλυση για πολυθεματικές ειδικότητες και το τι προνοείται σε σχέση με την εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας:

Βασικές μορφές πολυθεματικών ειδικοτήτων, όπου οι ειδικότητες Α και Β είναι μονοθεματικές	Τι προνοείται σχετικά με την εξέταση ισοτιμίας-αντιστοιχίας
A και B	Ο/η αιτητής/αιτήτρια προσδιορίζει για ποιαν από τις δύο ειδικότητες (για την Α ή για την Β) επιθυμεί να εξεταστεί η ισοτιμία-αντιστοιχία. Εάν επιθυμεί και για τις δύο, τότε καταθέτει δύο ξεχωριστές αιτήσεις.
A με B	Η ισοτιμία-αντιστοιχία εξετάζεται σε σχέση με την ειδικότητα Α. Εάν ο/η αιτητής/αιτήτρια επιθυμεί να εξεταστεί και σε σχέση με την ειδικότητα Β, τότε καταθέτει επιπρόσθετη

	ξεχωριστή αίτηση.
A, δευτερεύον B	Όπως για τη μορφή «Α με Β».
A, ειδίκευση B	Η ισοτιμία-αντιστοιχία εξετάζεται σε σχέση με την ειδικότητα Α, εκτός και αν ο/η αιτητής/αιτήτρια επιθυμεί να εξεταστεί σε σχέση με την ειδίκευση Β, υπό την προϋπόθεση ότι η ειδίκευση Β μπορεί να έχει αυτοδύναμη υπόσταση ως ειδικότητα. Εάν ο/η αιτητής/αιτήτρια επιθυμεί όπως η εξέταση σχετικά με την ειδικότητα Β γίνει επιπρόσθετα της εξέτασης για την ειδικότητα Α, τότε καταθέτει δύο ξεχωριστές αιτήσεις.
A, κατεύθυνση B	Όπως για τη μορφή «Α, ειδίκευση Β»

Τέλος, η χορήγηση ισοτιμίας σε ένα πολυθεματικό πτυχιακό τίτλο απλά σημαίνει ότι ο τίτλος είναι αναγνωρισμένος και το γνωστικό πεδίο του προσδιορίζεται από τη συγκεκριμένη πολυθεματική ονομασία, η οποία μπορεί να ερμηνευτεί βάσει της γενικής σημασιολογίας που παρουσιάστηκε πιο πάνω. Τίποτα άλλο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει σε σχέση με την αντιστοίχιση επιμέρους ειδικοτήτων, ειδικεύσεων ή κατευθύνσεων, που περιλαμβάνονται στον πολυθεματικό τίτλο, και των σχετικών μονοθεματικών πρότυπων προγραμμάτων.

4. Η διακριτική ευχέρεια για αναγνώριση έναντι συναφών ειδικοτήτων

Πολλές φορές, τόσο για μονοθεματικούς, όσο για πολυθεματικούς πτυχιακούς τίτλους σπουδών, ο/η αιτητής/αιτήτρια ζητεί να του/της χορηγηθεί ισοτιμία-αντιστοιχία έναντι κάποιας ειδικότητας, η οποία δεν εμφανίζεται ρητά στον τίτλο σπουδών του/της. Για παράδειγμα, ο τίτλος σπουδών είναι στη μονοθεματική ειδικότητα «Α» ή στην πολυθεματική ειδικότητα «Α με Β» και ο/η αιτητής/αιτήτρια ζητεί αναγνώριση έναντι της ειδικότητας «Γ». Μέχρι πρόσφατα το ΚΥΣΑΤΣ δεν εξέταζε τέτοια αιτήματα. Τώρα, όμως, το Συμβούλιο αποφάσισε να ασκεί τη διακριτική ευχέρεια που του παρέχει η νομοθεσία που διέπει τις αρμοδιότητες και τη λειτουργία του και να εξετάζει τέτοια αιτήματα υπό προϋποθέσεις. Ο κύριος λόγος για την εφαρμογή της παλαιότερης πολιτικής ήταν ότι σώματα όπως το ΚΥΣΑΤΣ αναγνωρίζουν, δεν απονέμουν τίτλους σπουδών (με άλλα λόγια είναι τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν τη δικαιοδοσία να απονέμουν τίτλους σπουδών). Διαφορετικά, σώματα όπως το ΚΥΣΑΤΣ αποκτούν «υπερ-εξουσίες» και καταλήγουν να απονέμουν τίτλους σπουδών.

Η αλλαγή πνεύματος που οδήγησε στη θέσπιση της νέας πολιτικής έγκειται στο ότι η ακαδημαϊκή αναγνώριση τίτλων σπουδών, ιδιαίτερα η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας, εμπλέκεται άμεσα στην επαγγελματική αναγνώριση και γενικά στην επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων. Γεγονός είναι ότι εξ ανάγκης άτομα αποτίνονται στο ΚΥΣΑΤΣ για να αντιστοιχήσουν τους τίτλους σπουδών τους έναντι των ειδικοτήτων που αναφέρονται σε σχέδια υπηρεσίας στο δημόσιο τομέα. Κατ' επέκταση αιτούνται ισοτιμία-αντιστοιχία και όχι απλά ισοτιμία, αφού η ρητή εξέταση σε σχέση με συγκεκριμένες ειδικότητες γίνεται μόνο στο πλαίσιο της διαδικασίας αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας. Συνεπώς, η ενδεχόμενη άρνηση από μέρος της αρμόδιας αρχής, που αναμφίβολα είναι το ΚΥΣΑΤΣ, να εξετάσει τέτοιες περιπτώσεις αντιστοίχησης και να αποφανθεί θετικά ή αρνητικά, οδηγεί σε αδιέξοδα ή αναγκάζει κατά κάποιο τρόπο τις διορίζουσες αρχές (που δεν είναι αρμόδιες σε θέματα ακαδημαϊκής αναγνώρισης) να επιχειρούν οι ίδιες την «αντιστοίχηση». Επομένως, η αλλαγή πολιτικής έγινε ακριβώς για να εξυπηρετούνται τα καλώς νοούμενα συμφέροντα των πολιτών της Κύπρου. Παράλληλα, όμως, απαιτούνται ασφαλιστικές δικλείδες, με άλλα λόγια η άσκηση της διακριτικής ευχέρειας θα πρέπει να διέπεται από σαφείς προϋποθέσεις, που να δικαιολογούν την αντιστοίχηση του περιεχομένου ενός προγράμματος σπουδών για μία X ειδικότητα έναντι του πρότυπου προγράμματος για μία Y ειδικότητα, η οποία δεν είναι ομότιπη της X (για μονοθεματικές ειδικότητες X), ή ενός συστατικού μέρους της X (για πολυθεματικές ειδικότητες X). Οι προϋποθέσεις αυτές είναι:

- Η ειδικότητα Y είναι μονοθεματική, και υπάρχει πρότυπο πρόγραμμα για την ειδικότητα αυτή (συνεπώς, μπορεί να έχει ανεξάρτητη υπόσταση ως ειδικότητα, π.χ. η ειδικότητα «Τεχνολογία Λογισμικού», αλλά όχι η ειδικότητα «Μεταγλωττιστές»).
- Υπάρχει άμεση συνάφεια αντικειμένου, όπως εξηγείται πιο κάτω, ανάμεσα στην ειδικότητα Y και την ειδικότητα X, για μονοθεματικές ειδικότητες X, ή την ειδικότητα Y και τουλάχιστον ενός συστατικού μέρους της X, έστω της ειδικότητας Z, για πολυθεματικές ειδικότητες X.
- Εάν χρειάζονται συμπληρωματικά μαθήματα για τη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας, ο αριθμός τους δεν υπερβαίνει το δέκα, διαφορετικά δεν μπορεί να γίνει η αντιστοίχηση.

Συνεπώς, κρίσιμο στοιχείο της διαδικασίας αντιστοίχησης έναντι μίας ειδικότητας που δεν κατονομάζεται ρητά στον τίτλο σπουδών του/της αιτητή/αιτήτριας, είναι ο ορισμός

της «συνάφειας αντικειμένου» ανάμεσα σε δύο μη-ομότιπλες ειδικότητες, έστω Y και Z, όπου η Y είναι η αιτούμενη ειδικότητα και Z είναι ειδικότητα που περιλαμβάνεται στον τίτλο σπουδών του αιτητή. Για παράδειγμα:

- α. Z = Πληροφοριακά Συστήματα, και Y = Πληροφορική
- β. Z = Πληροφορική, και Y = Μηχανική Η/Υ
- γ. Z = Πληροφορική, και Y = Τεχνολογία Λογισμικού
- δ. Z = Εκπαίδευση, και Y = Προδημοτική Εκπαίδευση, όπου ο τίτλος σπουδών είναι στην πολυθεματική ειδικότητα «Εκπαίδευση και Επικοινωνία»

Εάν η αιτούμενη ειδικότητα Y αποτελεί είτε το ευρύτερο πεδίο (όπως στο παράδειγμα α), είτε μία υποπεριοχή (όπως στο παράδειγμα γ) της ειδικότητας Z που εμφανίζεται στον τίτλο σπουδών του/της αιτητή/αιτήτριας, τότε υπάρχει άμεση συσχέτιση ανάμεσα στις δύο ειδικότητες και επομένως τα αντικείμενά τους είναι άμεσα συναφή. Επίσης, εάν η αιτούμενη ειδικότητα Y έχει επικάλυψη με την ειδικότητα στον τίτλο σπουδών Z (όπως στα παραδείγματα β και δ), τότε και πάλι υπάρχει συνάφεια αντικειμένων. Άλλοι συσχετισμοί δεν οδηγούν σε επαρκή συνάφεια αντικειμένων, έτσι ώστε να δικαιολογείται η αιτούμενη αντιστοίχιση. Αυστηρώς ομιλούντες, για να υπάρχει επαρκής συνάφεια, επιπρόσθετα των πιο πάνω επιτρεπτών συσχετίσεων, οι δείκτες αναφοράς (Σχολή – Τμήμα – τομέας) που πλαισιώνουν το πρόγραμμα σπουδών του/της αιτητή/αιτήτριας, και το πρότυπο πρόγραμμα για την ειδικότητα Y θα πρέπει να είναι ταυτόσημοι ή να συνάδουν μεταξύ τους. Για τα πιο πάνω παραδείγματα, οι δείκτες αναφοράς θα μπορούσαν να ήταν:

- α. Y : Σχολή Διοίκησης – Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, και
Z : Σχολή Θετικών Επιστημών – Τμήμα Πληροφορικής
- β. Y : Σχολή Θετικών Επιστημών – Τμήμα Πληροφορικής, και
Z : Πολυτεχνική Σχολή – Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Η/Υ
- γ. Y : Σχολή Θετικών Επιστημών – Τμήμα Πληροφορικής, και
Z : Σχολή Θετικών Επιστημών – Τμήμα Πληροφορικής
- δ. Y : Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Επικοινωνίας, και
Z : Σχολή Επιστημών Αγωγής – Τμήμα Προδημοτικής

Στο παράδειγμα γ υπάρχει πλήρης ταύτιση δεικτών αναφοράς, στο παράδειγμα β μπορεί να θεωρηθεί ότι οι δείκτες συνάδουν μεταξύ τους, διότι υπάρχει αρκετή σύγκλιση μεταξύ των εμπλεκόμενων Σχολών και Τμημάτων, ενώ στα παραδείγματα α και β η απόσταση μεγαλώνει. Η ανάλυση της συνάφειας σε επίπεδο δεικτών αναφοράς απλά αποτελεί μία επιπρόσθετη κατευθυντήρια γραμμή και όχι μία επιβαλλόμενη διάσταση. Εξάλλου, ακόμη και για ομότιπλες ειδικότητες, δεν σημαίνει ότι οι δείκτες αναφοράς είναι ταυτόσημοι. Για παράδειγμα, ο/η αιτητής/αιτήτρια παρακολούθησε «Μηχανική Η/Υ» σε Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Η/Υ που εντάσσεται σε Πολυτεχνική Σχολή, ενώ το πρότυπο πρόγραμμα στην ειδικότητα «Μηχανική Η/Υ» έχει δείκτη αναφοράς «Σχολή Θετικών Επιστημών – Τμήμα Πληροφορικής». Γενικά οι δείκτες αναφοράς αποτελούν κατευθυντήρια γραμμή και για την επιλογή συμπληρωματικών μαθημάτων. Για παράδειγμα, αν οι δείκτες αναφοράς δεν συγκλίνουν επαρκώς μεταξύ τους, δικαιολογείται να ζητηθεί από τον/την αιτητή/αιτήτρια να επαναλάβει βασικά μαθήματα κορμού, αφού ο δείκτης αναφοράς υποδηλώνει τον ευρύτερο προσανατολισμό του προγράμματος.

5. Συνεκτίμηση τίτλων σπουδών και ειδικοτήτων

Αιτητές/αιτήτριες έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν τη συνεκτίμηση ξεχωριστών τίτλων σπουδών για σκοπούς χορήγησης ισοτιμίας ή ισοτιμίας-αντιστοιχίας. Η συνεκτίμηση (ή ο συμψηφισμός τίτλων σπουδών) σημαίνει την ενοποίηση των εν λόγω προσόντων και συνεπώς ο/η κάτοχος των προσόντων αυτών δεν μπορεί να χρησιμοποιεί κάποια από αυτά ως ξεχωριστά προσόντα, για τις ανάγκες δεδομένου σκοπού, όταν για τον ίδιο σκοπό χρησιμοποιεί επίσης το αποτέλεσμα της συνεκτίμησης. Επομένως, εάν ένα άτομο αιτήθηκε τη συνεκτίμηση του Πτυχίου του στην «Πληροφορική» και του Master του στην «Τεχνολογία Λογισμικού» για να του χορηγηθεί ισοτιμία-αντιστοιχία Πτυχίου στην ειδικότητα «Πληροφορική», δεν μπορεί στη συνέχεια να υποβάλει το Πιστοποιητικό της ισοτιμίας-αντιστοιχίας και το Δίπλωμα Master για να ληφθούν υπόψη ως ξεχωριστά προσόντα σε σχέση με αίτησή του για κάποια θέση εργασίας. Αυτό διότι το Master έχει απορροφηθεί στο Πτυχίο για να του χορηγηθεί η ισοτιμία-αντιστοιχία.⁵

⁵ Εάν το Πτυχίο μπορεί να αναγνωριστεί ως προς την ισοτιμία, χωρίς την ανάγκη για συνεκτίμηση του Master, τότε το Πιστοποιητικό ισοτιμίας του Πτυχίου και το Πιστοποιητικό ισοτιμίας του Master μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως ξεχωριστά προσόντα, για κάποιο σκοπό για τον οποίο δεν απαιτείται η ισοτιμία-αντιστοιχία Πτυχίου.

Η συνεκτίμηση τίτλων σπουδών αφορά κυρίως το θεμελιώδες ακαδημαϊκό επίπεδο, αυτό του «Πτυχίου». Οι τίτλοι που συμψηφίζονται είναι συνήθως σε διαφορετικά ακαδημαϊκά επίπεδα. Ο πιο συνηθισμένος συνδυασμός είναι Πτυχίο και Master, παρόλο που θα μπορούσαν να συμψηφιστούν και δύο διαφορετικά Πτυχία, ή Δίπλωμα Ανώτερης Εκπαίδευσης και Master, κλπ. Η συνεκτίμηση στοχεύει πρωτίστως στη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας. Συνεπώς, το αίτημα αναφέρεται παράλληλα στη συγκεκριμένη ειδικότητα, έναντι του πρότυπου προγράμματος της οποίας θα γίνει η αντιστοίχιση της ένωσης των περιεχομένων των προσόντων του/της αιτητή/αιτήτριας που συμψηφίζονται, πάντοτε υπό τον όρο ότι ικανοποιούνται οι προϋποθέσεις για χορήγηση ισοτιμίας. Τα ξεχωριστά προσόντα που συμψηφίζονται μπορεί να αφορούν την ίδια ειδικότητα (έστω σε διαφορετικά ακαδημαϊκά επίπεδα), ή διαφορετικές ειδικότητες (προφανώς σχετιζόμενες μεταξύ τους). Επιπρόσθετα, η αιτούμενη ειδικότητα μπορεί να μην εμφανίζεται ρητά σε κανένα από τα προσόντα που συμψηφίζονται. Για παράδειγμα, ο/η αιτητής/αιτήτρια κατέχει Πτυχίο στην «Πληροφορική, ειδίκευση Τεχνολογία Η/Υ» και Master στα «Ηλεκτρονικά» και αιτείται ισοτιμία-αντιστοιχία έναντι της «Μηχανικής Η/Υ». Η ανάλυση που παρουσιάστηκε στις Ενότητες 3 και 4, εφαρμόζεται κατ' αναλογία και στις περιπτώσεις συνεκτίμησης διαφορετικών προσόντων σε διαφορετικές ειδικότητες με σκοπό τη χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας (βασική κατευθυντήρια γραμμή είναι ότι ανάμεσα στα προσόντα που συμψηφίζονται, η ειδικότητα, μονοθεματική ή πολυθεματική, του προσόντος με τη μεγαλύτερη διάρκεια, το οποίο ιδεωδώς θα πρέπει να είναι Πτυχίο, αφού η αναγνώριση εστιάζεται σε αυτό το επίπεδο, θα πρέπει να σχετίζεται άμεσα με την αιτούμενη ειδικότητα). Νοούμενου, ότι η ισοτιμία-αντιστοιχία χορηγείται, τότε είναι σαφές σε ποια ειδικότητα οδηγεί ο συμψηφισμός των σχετικών προσόντων.

Τί γίνεται όμως με τις περιπτώσεις όπου η συνεκτίμηση διαφορετικών προσόντων οδηγεί μόνο στη χορήγηση ισοτιμίας Πτυχίου; Με άλλα λόγια, ανάμεσα στα διάφορα προσόντα που έχουν συνεκτιμηθεί και τις ειδικότητες που αυτά εμπλέκουν, ποιά θα πρέπει να θεωρηθεί η πτυχιακή ειδικότητα του/της αιτητή/αιτήτριας, έστω για κάποιο σκοπό όπου δεν απαιτείται κατ' ανάγκη η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας, αλλά απλά η αναγνώριση ισοτιμίας; Η πιο ασφαλής απάντηση είναι ότι μόνο εάν εξετασθεί το ενδεχόμενο ισοτιμίας-αντιστοιχίας μπορεί να πιστοποιηθεί η επάρκεια γνώσης έναντι κάποιας ειδικότητας. Εάν, όμως, η ισοτιμία-αντιστοιχία έχει απορριφθεί, η συνεκτίμηση προσόντων δεν έχει προσφέρει τίποτα στον/στην αιτητή/αιτήτρια πέραν της

αναγνώρισης ότι κατέχει Πτυχίο, ακόμη και για σκοπούς όπου δεν απαιτείται η ισοτιμία-αντιστοιχία, αλλά απλά απαιτείται η διαπίστωση ότι ο/η αιτητής/αιτήτρια κατέχει γνώση σε κάποιο γνωστικό αντικείμενο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, προς αποφυγή αδιεξόδων (τόσο για τους/τις ενδιαφερόμενους/ες, όσο και για τις διορίζουσες αρχές), η ειδικότητα του ατόμου θα πρέπει να θεωρείται αυτή που εμφανίζεται στον τίτλο σπουδών (ανάμεσα σε αυτούς που έχουν συμψηφιστεί) με τη μεγαλύτερη διάρκεια. Εάν υπάρχει σύγκρουση (π.χ. δύο τίτλοι με την ίδια διάρκεια που τυγχάνει να είναι η μεγαλύτερη), τότε μπορεί να θεωρηθεί ότι προκύπτει περίπτωση πολυθεματικής ειδικότητας της μορφής I (βλέπε Ενότητα 3). Τονίζεται και πάλι, όμως, ότι η χορήγηση ισοτιμίας (και μόνο) Πτυχίου, και μάλιστα ύστερα από συνεκτίμηση αριθμού διαφορετικών προσόντων, μπορεί μεν να μην είναι «κενή» ειδικότητας, αλλά στην πραγματικότητα δεν λέει τίποτα ως προς την πιστοποίηση επάρκειας γνώσης σε σχέση με τα διεθνή και εθνικά ακαδημαϊκά πρότυπα για τη συγκεκριμένη ειδικότητα.

6. Καταληκτικά σχόλια

Η βασική μορφή αναγνώρισης τίτλων σπουδών είναι η ισοτιμία, η οποία αφορά όλα τα ακαδημαϊκά επίπεδα. Όμως, για το θεμελιώδες ακαδημαϊκό επίπεδο που δεν είναι άλλο από αυτό του «Πτυχίου» απαιτείται να υπάρχει και η επιλογή της αναγνώρισης ισοτιμίας και αντιστοιχίας. Η εφαρμογή της διαδικασίας αναγνώρισης που σχετίζεται με την ισοτιμία-αντιστοιχία είναι αναγκαία για να πιστοποιηθεί η επάρκεια της θεμελιώδους γνώσης (και αντίστοιχης εξειδίκευσης) ενός ατόμου σε συγκεκριμένη ειδικότητα. Η επάρκεια γνώσης συνεπάγεται την ικανοποίηση των σχετικών ακαδημαϊκών προτύπων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Τα ακαδημαϊκά πρότυπα σε εθνικό επίπεδο, μπορεί παράλληλα να σχετίζονται άμεσα με την επαγγελματική αναγνώριση προσόντων και κατ'επέκταση την επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων (π.χ. σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η ασφάλεια κατασκευών, η νομική, κλπ). Όμως, αυτός ο σύνδεσμος είναι απλά μία (επιωφελής) συγκυρία, και όχι μία σύγκρουση αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην αρχή για την ακαδημαϊκή αναγνώριση τίτλων σπουδών, και τις αρχές για επαγγελματική αναγνώριση προσόντων. Τα πρότυπα προγράμματα για συγκεκριμένες ειδικότητες αντλούνται πρωτίστως από τα ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας. Επομένως, τα συγκεκριμένα προγράμματα σπουδών αυτονόητα καλύπτουν όχι μόνο τα σχετικά διεθνή ακαδημαϊκά πρότυπα για τις ειδικότητες που πραγματεύονται, αλλά και τα

ακαδημαϊκά πρότυπα σε άμεση συνάρτηση με τις τοπικές ανάγκες για την εξάσκηση των επαγγελματιών.

Συνεπώς, δεν δικαιολογείται να ταυτίζεται η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας με την επαγγελματική αναγνώριση. Η αναγνώριση ισοτιμίας-αντιστοιχίας ήταν και παραμένει μία ξεκάθαρα ακαδημαϊκή διεργασία αναγνώρισης προσόντων. Χωρίς την εφαρμογή της αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας δεν μπορεί να πιστοποιηθεί η επάρκεια γνώσης σε συγκεκριμένες ειδικότητες σε θεμελιακό επίπεδο (συμπεριλαμβανομένης της ικανοποίησης σχετικών διεθνών και εθνικών ακαδημαϊκών προτύπων). Η ποικιλομορφία ακαδημαϊκών προσόντων, και η πραγμάτευση πολυθεματικών, και όχι μόνο μονοθεματικών ειδικοτήτων, καθιστά την απάντηση σε ερωτήματα ως προς το κατά πόσον η κατοχή δεδομένου προσόντος ή προσόντων συνεπάγεται την κατοχή συγκεκριμένης ειδικότητας, μία περίπλοκη διεργασία. Επιπρόσθετα, η ρητή αναφορά σε συγκεκριμένες ειδικότητες σε σχέδια εργασίας ή σε απαιτούμενα προσόντα για τη διεκδίκηση θέσεων (αλλά και άλλοι λόγοι), οδηγεί στην ανάγκη για συνεκτίμηση προσόντων ή/και την αντιστοίχιση ειδικοτήτων έναντι συναφών ειδικοτήτων. Η ανάλυση που παρουσιάστηκε στο παρόν άρθρο οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρώτον η χορήγηση ισοτιμίας-αντιστοιχίας θα πρέπει να αφορά μονοθεματικές ειδικότητες και δεύτερον η άσκηση διακριτικής ευχέρειας από μέρους του ΚΥΣΑΤΣ για την εξέταση αντιστοίχισης έναντι συναφών ειδικοτήτων θα πρέπει να διέπεται από αριθμό ασφαλιστικών δικλίδων.

Τέλος, λόγω της σημασίας της αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας το ΚΥΣΑΤΣ έχει μεριμνήσει ώστε να εισαχθούν σχετικές τροποποιήσεις στη νομοθεσία του που να του επιτρέπουν να χρησιμοποιεί παρόμοιες προηγούμενες περιπτώσεις, ή να αναθέτει σε ακαδημαϊκό ίδρυμα τη διεξαγωγή εξετάσεων ως εναλλακτικού τρόπου πιστοποίησης επάρκειας γνώσης, με στόχο την επιτάχυνση της διεξαγωγής της διαδικασίας αναγνώρισης ισοτιμίας-αντιστοιχίας.

Βιβλιογραφία

- [1] *The European Higher Education Area – Achieving the Goals*, Communique of European Ministers Responsible for HE, Bergen 19-20 May, 2005.
- [2] Froment, E., Kohler, J., Purser, L., and Wilson, L. (eds.), *EUA Bologna Handbook – Making Bologna Work*, European University Association, Raabe Academic Publishers, Germany, 2006.
- [3] Reichert, S. and Tauch, C., *Trends IV: European Universities Implementing Bologna*, European University Association, 2005 (<http://www.eua.be/eua/en/publications.aspx>).
- [4] *A Framework for Qualifications of The European Higher Education Area*, Bologna Working Group on Qualifications Framework, Published by the Ministry of Science, Technology and Innovation, Bredgade 43, DK-1260 Copenhagen K, February 2005 (adopted by Ministers in Bergen, May 2005, <http://www.bologna-bergen2005.no/>).
- [5] *Standards for Recognition: the Lisbon Recognition Convention and its Subsidiary Texts* (Strasbourg 2005: Council of Europe Publishing – Council of Europe Higher Education Series no. 3).
- [6] *Strong Universities for a Strong Europe*, European University Association, Glasgow Declaration 2005.
- [7] Tauch, C. and Rauhvargers, A., *Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe*, EUA Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe, EUA Publications, September 2002 (<http://www.eua.be/eua/en/publications.aspx>).
- [8] *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, European Association for Quality Assurance in Higher Education, February 2005 (<http://www.enqa.net/bologna.lasso>).

Παράρτημα

Πλαίσιο Προσόντων στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο για την Ανώτατη Εκπαίδευση (Qualifications Framework of the European Higher Education Area)

Διακριτά Χαρακτηριστικά (Μαθησιακά Αποτελέσματα) Προσόντων 1^{ου} Κύκλου

Προγράμματα 1^{ου} κύκλου τυπικά περιλαμβάνουν από 180 έως 240 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες (ECTS credits). Οι κάτοχοι προσόντων 1^{ου} κύκλου θα πρέπει:

- να έχουν αποδεδειγμένη γνώση και κατανόηση σε ένα γνωστικό αντικείμενο, κτίζοντας από τη γενική μέση εκπαίδευση, και σε επίπεδο, το οποίο παρόλο ότι τυπικά στηρίζεται σε βιβλία προχωρημένου επιπέδου, περιλαμβάνει επίσης στοιχεία ενημέρωσης αναφορικά με τις τελευταίες εξελίξεις του αντικειμένου,
- να έχουν ικανότητα εφαρμογής της γνώσης και της κατανόησής τους με τρόπο που υποδηλώνει επαγγελματισμό στην εργασία ή ενασχόλησή τους, και να έχουν αναπτύξει ικανότητες οι οποίες διαφαίνονται μέσω της επινόησης και διατήρησης επιχειρημάτων και της επίλυσης προβλημάτων εντός του αντικειμένου τους,
- να έχουν ικανότητα συλλογής και ερμηνείας σχετικών δεδομένων (συνήθως εντός του γνωστικού τους πεδίου) για να διαμορφώνουν, με πληροφορημένο τρόπο, κρίσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν κοινωνικά, επιστημονικά ή ηθικά θέματα,
- να έχουν ικανότητα μετάδοσης πληροφοριών, ιδεών, προβλημάτων και λύσεων, τόσο σε ειδικούς, όσο και σε μη ειδικούς, και τέλος θα πρέπει
- να έχουν αναπτύξει τις αναγκαίες εκείνες μαθησιακές δεξιότητες, έτσι ώστε να είναι σε θέση να προχωρήσουν σε περαιτέρω σπουδές, με μεγάλο βαθμό αυτονομίας.

Διακριτά Χαρακτηριστικά (Μαθησιακά Αποτελέσματα) Προσόντων 2^{ου} Κύκλου

Προγράμματα 2^{ου} κύκλου συνήθως περιλαμβάνουν από 90 έως 120 Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες, τουλάχιστον 60 από τις οποίες θα πρέπει να είναι σε επίπεδο 2^{ου} κύκλου. Οι κάτοχοι προσόντων 2^{ου} κύκλου θα πρέπει:

- να έχουν αποδεδειγμένη γνώση και κατανόηση, η οποία θεμελιώνεται από, και επεκτείνει ή/και ενισχύει αυτήν που τυπικά συνδέεται με τον 1^ο κύκλο, και παρέχει τη βάση ή ευκαιρία για πρωτοτυπία σχετικά με την ανάπτυξη ή/και εφαρμογή ιδεών, συνήθως στο πλαίσιο έρευνας,
- να έχουν ικανότητα εφαρμογής της γνώσης και της κατανόησής τους, και ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, σε νέα ή άγνωστα περιβάλλοντα εντός ευρύτερων (ή πολυεπιστημονικών) πεδίων, σχετιζόμενων με το γνωστικό τους αντικείμενο,
- να έχουν ικανότητα ενοποίησης γνώσης και χειρισμού πολυπλοκότητας, και διαμόρφωσης κρίσεων με ελλιπή ή περιορισμένη πληροφορία, οι οποίες όμως

αντικατοπτρίζουν κοινωνικές και ηθικές ευθύνες σχετιζόμενες με την εφαρμογή της γνώσης και των κρίσεων τους,

- να έχουν ικανότητα μετάδοσης, με ευφράδεια και σαφήνεια, των συμπερασμάτων τους, καθώς επίσης της γνώσης και της λογικής στις οποίες αυτά βασίζονται, τόσο σε ειδικούς, όσο και σε μη ειδικούς, και τέλος θα πρέπει
- να έχουν αναπτύξει τις αναγκαίες εκείνες μαθησιακές δεξιότητες, έτσι ώστε να μπορούν να συνεχίσουν τη μόρφωσή τους, με τρόπο που κατά μεγάλο βαθμό θα είναι αυτο-κατευθυνόμενος ή αυτόνομος.

Διακριτά Χαρακτηριστικά (Μαθησιακά Αποτελέσματα) Προσόντων 3^{ου} Κύκλου

Δεν προσδιορίζονται Ευρωπαϊκές πιστωτικές μονάδες για προγράμματα 3^{ου} κύκλου. Οι κάτοχοι προσόντων 3^{ου} κύκλου θα πρέπει:

- να έχουν αποδεδειγμένη κατανόηση ενός πεδίου, με συστηματικό τρόπο, και μαεστρία στις δεξιότητες και μεθόδους έρευνας του πεδίου αυτού,
- να έχουν αποδεδειγμένη ικανότητα για τη σύλληψη, το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την προσαρμογή μίας ουσιαστικής διεργασίας έρευνας με επιστημονική επάρκεια,
- να έχουν συμβάλει μέσω πρωτότυπης έρευνας, η οποία επεκτείνει τα όρια της γνώσης, με την ανάπτυξη ενός ουσιαστικού συνόλου εργασίας, μέρος του οποίου αξίζει δημοσίευσης (με το σύστημα κρίσης) σε εθνικό ή σε διεθνές επίπεδο,
- να έχουν ικανότητα κριτικής ανάλυσης, αξιολόγησης και σύνθεσης νέων και περίπλοκων ιδεών.
- να έχουν ικανότητα επικοινωνίας με τους ομόλογούς τους, την ευρύτερη επιστημονική κοινότητα, και γενικά την κοινωνία αναφορικά με τα πεδία της εμπειρογνωμοσύνης τους, και τέλος
- αναμένεται επίσης, να έχουν ικανότητα προώθησης, εντός ακαδημαϊκών και επαγγελματικών πλαισίων, τεχνολογικών, κοινωνικών και πολιτιστικών εξελίξεων σε μία κοινωνία βασιζόμενη στη γνώση.